

Col·lecció Papers de Treball

DEFINICIONS JURÍDIQUES, FUNCIONS I VISIONS POLÍTIQUES DE LES FUNDACIONS EUROPEES

ESTUDI COMPARATIU DE NOU PAÏSOS DE LA UNIÓ EUROPEA

OBSERVATORI DE FUNDACIONS

Coordinadora
Catalana de Fundacions

Resum executiu:

El present Paper de Treball analitza alguns dels principals trets del món fundacional a nou països de la Unió Europea. Amb la finalitat de començar a disposar de dades relatives al sector fundacional europeu i reflexionar-hi, es va elaborar una revisió bibliogràfica per detectar des de la diversitat de marcs i definicions jurídiques que existeix al voltant de les fundacions europees fins a la gran dispersió, heterogeneïtat i, fins i tot, inconsistència de les dades econòmiques relatives a les dimensions del sector. Malgrat aquesta dificultat, es recullen algunes elaboracions de caràcter més teòric i qualitatiu sobre les funcions i rols que aquests tipus d'entitats desenvolupen i de quins sons els valors i visions sociopolítiques que les sustenten.

1. Què és una fundació des del punt de vista jurídic?

La definició d'allò que és una fundació varia d'un país a un altre en funció de la diversitat de marcs jurídics, dels contextos sociològics i dels costums culturals. Nombrosos estudis parlen del "ric tapís" de formes fundacionals que concorren a Europa¹. Aquest mosaic, ric i divers, ocasiona a vegades un tractament jurídic i una terminologia massa complexa, sovint un mica confusa. De fet, allò que es considera fundació en un lloc pot no ser-ho en un altre. Per complicar encara més la comparació en un context interestatal, no totes les organitzacions etiquetades com a "fundacions" ho són *de facto* (Anheier i Daly, 2007).

Les definicions de les fundacions es diferencien les unes de les altres no solament en alguns trets o atributs puntuals sinó també en nombrosos aspectes i formes generals. Així doncs, allò que seria una fundació, amb la consegüent distinció d'allò que no ho seria, es torna una mica borrosa en funció de les tradicions, els criteris jurídics i la cultura política arrelada a les diverses societats. A continuació presentem una taula-resum amb les definicions de fundacions i els perfils jurídics del sector fundacional a nou països de la Unió Europea. La taula ens permet introduir la pluralitat de definicions jurídiques que esmentàvem inicialment i contrastar-la amb determinats atributs del perfil jurídic de cadascun dels nous països triats.

Taula I: definicions i perfils jurídics de les fundacions europees

País	Definició	Perfil jurídic
Espanya	A escala estatal, les fundacions no estan subjectes només a una sola llei bàsica sinó que juntament amb la llei estatal 50/2002 del 26 de desembre, coexisteixen unes altres lleis de caràcter autonòmic . Segons la definició del Codi Civil de Catalunya, als articles 331-1, s'estableix que "les fundacions són entitats sense ànim de lucre, constituïdes per un o diversos fundadors, mitjançant l'afectació d'uns béns o d'uns drets de contingut econòmic i la destinació de llurs rendiments o dels recursos obtinguts per altres mitjans al compliment de finalitats d'interès general" ² .	Dotació mínima de capital establida: 30.000 euros. La llei preveu una dotació menor en el cas que sigui comprovada la seva suficiència per garantir els objectius de l'entitat. Remuneració dels membres dels òrgans de govern: no permesa per la llei. Auditoria externa requerida: sí, per a fundacions amb ingressos nets superiors a 2.400.000 euros i una mitjana de treballadors superior a 50. Requisits legals sobre els ingressos: les fundacions han de dedicar un mínim del 70% dels seus ingressos nets al compliment de les seves finalitats d'interès general dins d'un període de 4 anys. Tributació de les donacions i subvencions rebudes: no. Tributació sobre actius patrimonials: no.

¹ Una versió preliminar del present paper de treball ha estat presentada i comentada a la reunió del Consell Assessor de l'Observatori de Fundacions, el 4 de juliol de 2018. Agraïm molt especialment la lectura atenta, les observacions i comentaris del Dr. Josep Ferrer-Riba, Catedràtic de Dret Civil a la Universitat Pompeu Fabra.

² LLEI 4/2008, de 24 d'abril, del llibre tercer del Codi civil de Catalunya, relatiu a les persones jurídiques.

Portugal	Organització sense afany de lucre creada per la iniciativa d'una o més persones físiques o jurídiques. Obligades per llei al compliment del propòsit d'interès públic o social especificat pels fundadors.	<p>Dotació mínima de capital establida: no, però 250.000 euros es consideren suficients per garantir els objectius fundacionals.</p> <p>Remuneració dels membres dels òrgans de govern: no.</p> <p>Auditoria externa requerida: sí, per a fundacions que tinguin ingressos anuals nets superiors a 2.000.000 euros.</p> <p>Requisits legals sobre els ingressos: han de dedicar com a mínim el 50% dels seus ingressos nets generals als seus objectius d'interès públic dins un període màxim de 4 anys.</p> <p>Gravacions sobre les donacions i subvencions rebudes: no.</p> <p>Gravacions sobre actius patrimonials: no.</p>
Itàlia	Una fundació és una entitat sense afany de lucre amb una dotació destinada a un objectiu específic.	<p>Dotació mínima de capital establida: cap mínim establert per llei, però a la pràctica l'autoritat estatal estableix com a requisit 50.000 euros.</p> <p>Remuneració dels membres dels òrgans de govern: sí, però no poden superar la mitjana establerta per llei. Sí, per a les fundacions d'origen bancari. Altres fundacions amb participació estatal: només reemborsament.</p> <p>Auditoria externa requerida/ reports anuals: rendició anual dels comptes. Fundacions d'origen bancari, rendició anual dels comptes + memòria d'activitats. Declaració d'impostos.</p> <p>Requisits legals sobre els ingressos: --.</p> <p>Gravacions sobre les donacions i subvencions rebudes: --.</p> <p>Gravacions sobre actius patrimonials: --.</p>
França	Una fundació és l'acte pel qual una o diverses persones decideixen l'assignació irrevocable de béns, drets o recursos a la realització d'un projecte d'interès general i sense afany de lucre.	<p>Dotació mínima de capital establida: no de forma legal, però en la pràctica 1.500.000 d'euros per a les fundacions d'interès públic. Fons de dotació (<i>endowment funds</i>): 15.000 euros.</p> <p>Remuneració dels membres dels òrgans de govern: no.</p> <p>Auditoria externa requerida: les fundacions d'interès general i les corporatives han de rendir comptes anualment mitjançant informes financers. Fundacions que participin de captació de fons públics han d'informar sobre la seva quantia i destinació. Declaració d'impostos.</p> <p>Requisits legals sobre els ingressos: no.</p> <p>Gravacions sobre les donacions i subvencions rebudes: no.</p> <p>Gravacions sobre actius patrimonials: no.</p>
Bèlgica	És el resultat de l'acte jurídic pel qual un o diversos individus o entitats jurídiques dediquen un capital a una activitat específica sense afany de lucre. Les fundacions poden ser reconegudes d'interès públic quan persegueixen finalitats filosòfiques, religioses, científiques, artístiques, educatives o culturals.	<p>Dotació mínima de capital establida: cap mínim establert per llei, suficient per garantir els objectius fundacionals.</p> <p>Remuneració dels membres dels òrgans de govern: sí.</p> <p>Auditoria externa requerida: rendició anual dels comptes, balanç social (fundacions amb més de 20 treballadors), memòria d'activitats per a les fundacions que rebuin deduccions fiscals.</p> <p>Requisits legals sobre els ingressos: no.</p> <p>Gravacions sobre els ingressos i l'activitat econòmica: no, si els ingressos són secundaris o si la fundació destina la seva activitat als "sectors privilegiats" (establerts per llei).</p> <p>Gravacions sobre actius patrimonials: sí, alguns tipus d'actius llistats per llei.</p>
Els Països Baixos	Al seu codi civil una fundació es defineix com una persona legal creada per a un acte jurídic que no té membres, la qual té el propòsit de la realització d'un objectiu declarat als seus estatuts i que té assignat un capital per aconseguir-lo.	<p>Dotació mínima de capital establida: no.</p> <p>Remuneració dels membres dels òrgans de govern: no en el cas que la fundació classifiqui per deduccions fiscals o que sigui una institució d'interès públic.</p> <p>Auditoria externa requerida/ reports anuals: rendició anual dels comptes, declaració impositiva dels</p>

		<p>ingressos corporatius aplicable. Memòria d'activitats per a les fundacions d'interès públic. Auditoria externa per a fundacions de caràcter comercial.</p> <p>Requisits legals sobre els ingressos: sí.</p> <p>Gravacions sobre les donacions i subvencions rebudes: no.</p> <p>Gravacions sobre actius patrimonials: no, sempre que les activitats no impliquin més que la gestió d'actius habitual desenvolupada per individus.</p>
Alemanya	<p>No hi ha cap definició jurídica al codi civil. Es fa servir el concepte de fundació per a diferents finalitats. Per exemple: hi ha fundacions amb finalitats d'interès general, fundacions familiars i fundacions d'empresa. La figura jurídica s'anomena normalment fundació de societat limitada. Malgrat aquesta diversitat de formes jurídiques, les fundacions tenen alguns trets comuns. En aquest sentit, podria ser caracteritzada com una dotació de capital assignada a aconseguir un objectiu de llarg termini. La majoria d'aquestes finalitats poden ser d'interès general o particular.</p>	<p>Dotació mínima de capital establida: no establert per llei, però a la pràctica, entre 50.000 i 100.000.</p> <p>Remuneració dels membres dels òrgans de govern: sí, sempre que sigui raonable i que s'estableixi als estatuts.</p> <p>Auditoria externa requerida/ reports anuals: rendició anual dels comptes, declaració d'impostos al principi i després cada tres anys.</p> <p>Requisits legals sobre els ingressos: la llei fiscal estableix que les fundacions han de distribuir tots els seus ingressos en les seves activitats d'interès general. Llevat d'algunes excepcions relacionades amb l'acumulació de certes reserves.</p> <p>Gravacions sobre les donacions i subvencions rebudes: no.</p> <p>Gravacions sobre actius patrimonials: no, per a fundacions d'interès general o públic.</p>
Regne Unit	<p>Al Regne Unit no existeix una forma legal específica per a les fundacions establerta per llei. Normalment es poden constituir com a <i>Trust</i>. Són administrades pels <i>trustees</i> i rendeixen comptes davant de l'organisme de control públic, anomenat <i>Charity Commission</i>. Els ingressos de les fundacions provenen de la dotació de la terra i del capital invertit.</p>	<p>Dotació mínima de capital establida: no.</p> <p>Remuneració dels membres dels òrgans de govern: sí, ha de ser raonable.</p> <p>Auditoria externa requerida/ reports anuals: sí, organitzacions benèfiques registrades: presentació dels comptes anuals. Organitzacions benèfiques més grans: declaració d'impostos. Auditories externes per a fundacions grans.</p> <p>Requisits legals sobre els ingressos: sí, tres anys per destinar tots els ingressos als seus objectius d'interès general.</p> <p>Gravacions sobre les donacions i subvencions rebudes: no.</p> <p>Gravacions sobre actius patrimonials: no.</p> <p>Gravacions sobre els seus ingressos: no, sempre que estigui relacionat amb el seu propòsit. Els beneficis de les activitats econòmiques no relacionades només graven si les vendes anuals superen la quantitat menor a) del 25% de les vendes totals de la fundació o b) l'equivalent a 60.000 euros.</p>
Irlanda	<p>No existeix una definició jurídica de fundacions i la forma que una fundació particular pot prendre no està prescrita per la llei.</p> <p>Es tracta ben bé de companyies limitades per garantia (sense capital social) i que operen en el marc de les Lleis de Societats. Es poden constituir com a societats amb personalitat jurídica o bé com a <i>Charitable Trust</i>.</p>	<p>Dotació mínima de capital establida: no.</p> <p>Remuneració dels membres dels òrgans de govern: no.</p> <p>Auditoria externa requerida/ reports anuals: presentació anual dels comptes, memòria d'activitats, auditoria dels comptes per a fundacions amb ingressos per sobre d'un llindar. Més regulació a partir del 2015 davant la CRA (la autoritat legal per a entitats assistencials).</p> <p>Requisits legals sobre els ingressos: sí, si la fundació vol acumular capital durant dos anys o més necessita un permís especial del Comissionat d'Ingressos (CR).</p> <p>Gravacions sobre les donacions i subvencions rebudes: no.</p> <p>Gravacions sobre actius patrimonials: no.</p>

Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de la web del *European Foundation Centre*: <http://www.efc.be/philanthropy-sector/foundations-in-europe/> (19/3/2018)

La taula recull una aproximació a les diferents definicions de fundacions que trobem a nou països de la UE. La tria de països s'ha fet tenint en compte la diversitat cultural i territorial europea, de manera que quedessin representades tres grans zones jurídiques, polítiques i culturals que, com veurem, afecten la naturalesa del teixit fundacional. Ens referim als països pròxims a l'àrea mediterrània (Espanya, Portugal i Itàlia); països continentals del centre d'Europa (Alemanya, Bèlgica i els Països Baixos) països de l'entorn anglosaxó (Irlanda i el Regne Unit) i de forma potser més aïllada un país de l'Europa meridional com ara França.

Com es pot apreciar, les varietats en les definicions jurídiques arreu de les fundacions europees comporten també diferències en el seu perfil jurídic i en els seus règims fiscals. Aquesta heterogeneïtat conceptual, jurídica i fiscal no impedeix que es puguin extreure trets i elements comuns per nodrir el concepte de fundacions (Anheier, 2001). Esmentem a continuació alguns elements comuns de les fundacions:

- Són entitats dotades de bases patrimonials, siguin financeres o d'altres tipus.
- Són entitats privades, tot i que poden tenir com a fundadors agents públics.
- Es governa d'acord amb la voluntat del fundador, fixada als estatuts i administrada pel patronat³.
- Es troben sotmeses a la supervisió externa d'un organisme de control.
- Han de servir a algun tipus d'interès general o públic.
- Cultiven una identitat organitzacional (el sentit de ser una "fundació").

2- Volum del sector fundacional europeu

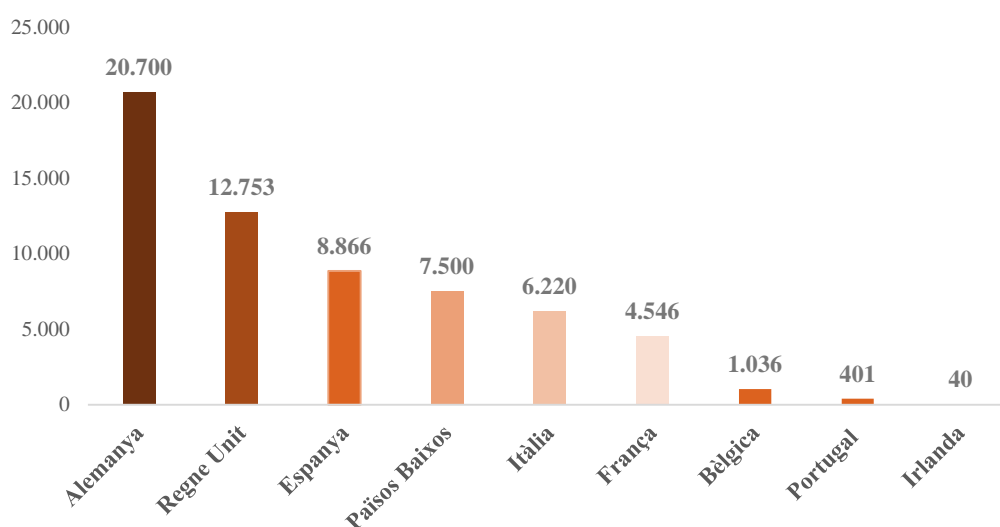
Des del punt de vista de l'anàlisi quantitativa, el volum de fundacions europees dibuixa diferències ben significatives entre els països de la taula I. Alemanya és, amb molta diferència, el país de la UE que té més fundacions: un total de 20.200, segons dades publicades pel *Donors and Foundation Networks in Europe* (DAFNE). El segon lloc l'ocupa el Regne Unit, amb un volum total del 12.753 fundacions i, el tercer, Espanya, amb 8.866 fundacions. Els països amb menys quantitat de fundacions són Irlanda i Portugal, amb 40 i 401 fundacions respectivament. Dues limitacions importants d'aquestes dades i que s'han de tenir en compte a l'hora de fer qualsevol interpretació tenen a veure amb la temporalitat i amb la taxa d'activitat del volum fundacional esmentat.

Pel que fa la temporalitat, no totes les dades recollides pel DAFNE presenten la mateixa actualitat. Així doncs, les dades d'Alemanya i el Regne Unit reflecteixen el volum de fundacions per a aquests països per als anys 2015-2016. En canvi, les dades d'Espanya, Itàlia, Bèlgica i els Països Baixos mostren dades relatives als anys 2012-2013. Val a dir que la sèrie temporal no és la mateixa i que, donada la forta variabilitat de la taxa de naixement fundacional que s'escau pressuposar, la comparació que estableix el gràfic és de caràcter aproximatiu i no pas definitiu.

³ Aquest aspecte és especialment rellevant per a les fundacions privades, anomenades també fundacions de dotació i constituïdes per persones privades que afecten i destinen un patrimoni a la realització de finalitats d'interès general i encarreguen el compliment d'aquestes finalitats a un patronat, òrgan de representació i administració subjecte a supervisió pública (Ferrer i Riba, 1998).

Una altra qüestió per la qual s'han de prendre aquestes dades amb molta prudència és perquè només en el cas de les relatives al cas espanyol es pot garantir que es tracta de fundacions realment actives. L'any 2013 Espanya tenia un volum total de 13.963 fundacions registrades, de les quals estaven realment actives 8.866 (Rubio Guerrero i Sosvilla Rivero, 2016: 17). Tanmateix, per a cadascun de la resta de països, donada la heterogeneïtat dels marcs jurídics, no es pot afirmar que els volums esmentats remetin a fundacions efectivament actives.

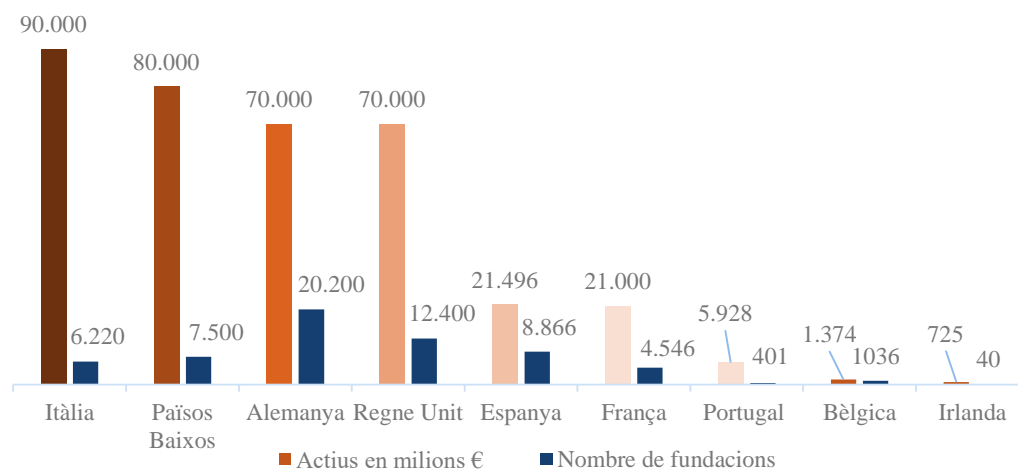
Gràfic I: volum de fundacions per països de la UE

Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de la web del DAFNE: <https://dafne-online.eu/> (22/03/2018)

Si s'analitzen dades comparades del volum fundacional relacionat amb el volum d'actius en milions d'euros, les distàncies entre països del mateix entorn es tornen a fer paleses. Aquestes distàncies, però, no semblen estar directament relacionades amb la grandària del sector a cadascun dels països de referència.

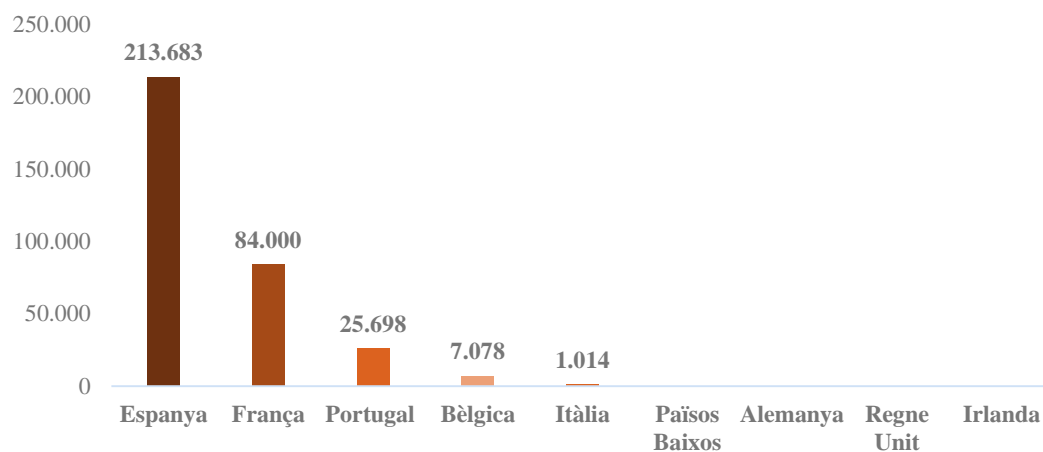
Gràfic II: actius en milions d'euros en relació amb el volum fundacional

Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de la web del DAFNE: <https://dafne-online.eu/> (25/03/2018)

Una altra dada interessant, des del punt de vista quantitatiu, té a veure amb el nombre de treballadors que el sector fundacional ostenta arreu d'Europa. Tot i que les dades no estan disponibles per a tota la nostra tria de països, podem recopilar el següent recull.

Gràfic III: nombre de treballadors en fundacions per països

Font: elaboració pròpia a partir de les dades extretes de la web del DAFNE: <https://dafne-online.eu/> (25/03/2018)

La dificultat per trobar dades consistents del sector es torna a fer palesa en aquesta gràfica. En primer lloc, cap de les webs consultades donen dades relatives a quatre països dels nou analitzats. Desconeixem el volum total de treballadors de fundacions als Països Baixos, Alemanya, el Regne Unit i Irlanda. Aquesta informació tan valuosa es troba absent dels dos principals portals consultats sobre fundacions; possiblement com a conseqüència del fet que en

bona part d'aquests països la publicació de les dades recollides per les fundacions no és un requisit legal. Si bé els comptes de les fundacions són generalment auditats davant les autoritats públiques, no existeix l'obligació de fer pública aquesta informació. Això causa una gran dispersió i fragmentació interna de les dades per països. Generalment les fundacions més grans són les que fan públiques aquestes dades, però no pas les petites. A més, la condició esporàdica i l'absència d'estàndards mínims per garantir la comparabilitat de les dades fa que qualsevol estudi de *benchmarking* perilli (Strachwitz, 2015).

Aquesta conclusió, però, no és en absolut res de nou (Salomon, Anheier *et al.*, 1999). La recerca sobre fundacions ha començat a aflorar des de fa molt poc i encara els investigadors no han aconseguit establir sèries temporals de dades prou consolidades (Johnson, 2017). Això resulta encara més greu quan l'objectiu és fer una anàlisi comparativa interestatal. A molts països no hi ha un registre oficial on les fundacions tinguin l'obligació d'estar inscrites i supervisades per l'organisme estatal de control, la qual cosa dificulta no solament trobar el nombre de fundacions sinó també la mesura de l'abast i l'impacte de les seves activitats (Gijssenlinck, 2009).

Malgrat totes aquestes limitacions, la gràfica ensenya un desnivell important a favor del nombre de treballadors del sector fundacional espanyol (213.683) per comparació amb la resta de països dels quals sí que disposem de dades. Espanya dobla amb escreix el volum de treballadors del sector francesos (84.000), multiplica per 8 el nombre de treballadors portuguesos (25.689); per 30 la xifra de treballadors belgues (7078) i, de manera quasi increïble, multiplica per 210 el volum de treballadors del sector fundacional italià. La disparitat de xifres és tan gran que costa de creure-la i no podem descartar que es tracti, en efecte, de dades incommensurables, donada l'absència d'uns estàndards mínims en la recollida i tractament de la informació.

3. Classificació de funcions de les fundacions a l'entorn europeu

El volum i la varietat fundacional dels diferents països ha estat explicada, segons la literatura sobre les organitzacions sense ànim de lucre, en referència a dos tipus de dèficits, del govern o del mercat, en la mesura que aquestes entitats sorgeixen com una forma "d'escurçar bretxes" (*fill gaps*) per poder adreçar necessitats no satisfetes (Weisbrod, 1998).

En l'àmbit de les ciències socials, especialment en la sociologia i la ciència política que segueix els postulats teòrics de l'institucionalisme, s'ha argumentat que la existència de les organitzacions filantròpiques correlaciona amb la percepció de confiança social i amb l'associacionisme. Entre els teòrics del capital social, per exemple, es va consolidar la idea que l'altruisme es troba empíricament lligat a la connectivitat i la confiança social. Posant la lupa sobre el context nord-americà, es va constatar que el millor predictor de la filantropia no era ben bé la quantitat de diners acumulada pels donants sinó el grau de participació i d'implicació en diverses associacions i entitats de la societat civil i sense ànim de lucre (Putnam, 2001).

A més de la confiança social i la participació ciutadana, uns altres corrents teòrics subratllen la importància de factors mediambientals en el desenvolupament d'entitats d'aquesta naturalesa.

Diversos estudis destaquen la influència dels condicionants històrics, institucionals i sociològics en la vertebració d'un fort teixit associatiu. Aquests arguments serien rellevants, a priori, des del punt de vista del desenvolupament del teixit fundacional en els diferents països.

Tot i així, caldria tenir en compte que el món fundacional té una personalitat pròpia i comparteix fins a un punt amb el món associatiu algunes característiques. No es poden descartar tampoc les diferències. La principal entre tots dos és que les fundacions, per contra de les associacions, no estan sotmeses al principi de les majories.

Però més enllà de per què les fundacions existeixen i què és el que les enforteix, ens interessa descriure quina és la seva manera de funcionar en el context europeu.

Les funcions que les fundacions exerceixen als diferents països europeus importen, i molt, en la mesura que això afecta directament la seva legitimitat. No solament ens preguntem sobre allò que les fundacions fan sinó que interessa expressar el seu volum d'activitat de manera que faci palesa la seva contribució i impacte sobre les societats.

Sovint, els experts han assignat quatre funcions-clau a les fundacions: redistribució, eficiència, canvi social i pluralisme (Anheier *et al.*, 2007: 10-14). La taula III ofereix una mínima definició d'aquests conceptes segons els quatre propòsits bàsics que Kenneth Prewitt (1999) analitza en el seu estudi "The Importance of Foundations in an Open Society".

Diagrama I: definició de les funcions-clau de les fundacions segons la taxonomia de Prewitt (1999: 20-29)

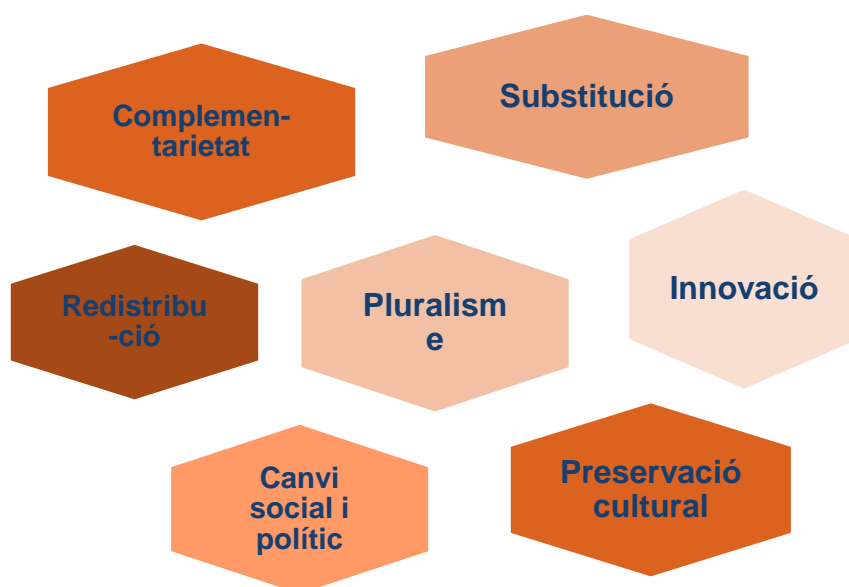

Font: elaboració pròpia a partir de Anheier *et al.* (2007: 11-12) i Prewitt (1999: 20-21)

Tanmateix, aquesta classificació de funcions s'ha fet posant la lupa sobre el context empíric nord-americà. A Europa, però, els governs han tendit a crear o patrocinar fundacions amb el propòsit de satisfer determinades funcions. L'escenari europeu, per tant, "seria més propici a generar, per a les fundacions, uns rols de substitució més que no pas de complementació amb els Estats" (Anheier *et al.*, 2007).

Pensant més en el context europeu, Anheier i Daly transformen l'anterior classificació de funcions de Prewitt, tot afegint quatre funcions que destaquen més al teixit fundacional europeu. El gràfic IV sintetitza i completa aquesta nova classificació de rols fundacionals.

Diagrama II: definició de les funcions-clau de les fundacions segons la classificació de Anheier i Daly (2007: 13-14)

Font: elaboració pròpia a partir de Anheier *et al.* (2007: 13-14)

La funció de complementarietat es descriu per la capacitat que tenen les fundacions d'atendre grups desfavorits i desatesos sota condicions de fragmentació i creixent heterogeneïtat de les demandes socials, per una banda, i de restriccions pressupostàries dels organismes públics de l'altra.

La substitució, en canvi, fa referència de manera encara més expressa al rol proveïdor atribuït a les fundacions i abans atribuït a l'Estat. En aquesta funció, les fundacions suplanten l'acció de l'Estat i es transformen en subministradores de béns i serveis públics i semi-públics.

La funció del canvi social i polític es defineix d'una altra manera en aquesta classificació i passa a ser entesa com el rol desplegat per les fundacions que promouen el canvi estructural i societats més equitatives. Dins de la definició d'aquesta funció entraria la protecció del reconeixement de noves necessitats així com de l'empoderament (*empowerment*) dels col·lectius desfavorits.

Per acabar, aquesta classificació afegeix la funció de protecció i preservació de les tradicions i la cultura allà on els aprenentatges i els assoliments col·lectius del passat corren el risc de ser fagocitats per les forces econòmiques, socials i culturals. La taula II, a continuació, conjuga aquestes set funcions clau del sector fundacional amb la tria dels nou països seleccionats en aquest estudi. La classificació prové del monogràfic descriptiu de Anheier i Daly (2007) i té la peculiaritat de qualificar els països segons la intensitat del rol o funció assignada. Cal destacar,

però, que l'assignació feta pels autors a vegades contrasta amb les mateixes opinions dels representants de les fundacions entrevistats arreu dels divuit països que integren la mostra del seu estudi⁴. Aquesta divergència es fa palesa, per exemple, en les resistències manifestes del entrevistats d'alguns països per acceptar alguns dels set rols identificats a la classificació. Això és notori amb els rols substitutius i redistributius on, per exemple, no hi trobem cap país assignat llevat del sector fundacional espanyol, al qual sí que se li adscriu una funció redistributiva pronunciada.

Taula II: funcions clau de les fundacions distribuïdes per països

Funció	Intensitat	País
Complementarietat	Pronunciada:	Bèlgica, França, Alemanya, Itàlia, Portugal, Espanya, els Països Baixos, el Regne Unit, Irlanda
	Moderada	...
	Suau/inexistent	...
Substitució	Pronunciada	...
	Moderat	Espanya, els Països Baixos, Portugal, el Regne Unit
	Suau/inexistent	França, Alemanya, Irlanda, Itàlia, Bèlgica
Redistribució	Pronunciada	Espanya
	Moderada	Bèlgica
	Suau/inexistent	França, Alemanya, Irlanda, Itàlia, els Països Baixos, Portugal, el Regne Unit
Canvi social i polític	Pronunciada	...
	Moderada	Bèlgica, Alemanya, Irlanda, els Països Baixos, Portugal, Espanya
	Suau/inexistent	França, Itàlia.
Promoció del pluralisme	Pronunciada	Els Països Baixos
	Moderada	Alemanya, Itàlia, Portugal, Espanya
	Suau/inexistent	Bèlgica, Irlanda, França, el Regne Unit
Innovació	Pronunciada	Bèlgica, França, Alemanya, Irlanda, Itàlia, els Països Baixos, Portugal, Espanya, el Regne Unit
	Moderada	...
	Suau/inexistent	...
Preservació cultural	Pronunciada	Itàlia
	Moderada	Bèlgica, Alemanya, els Països Baixos, Portugal, Espanya
	Suau/inexistent	França, Irlanda, el Regne Unit

Font: elaboració pròpia a partir de Anheier *et al.* (2007: 28-40)

En canvi, tots els representants de les fundacions dels països triats per al nostre estudi van associar de forma clara la seva fundació amb el rol de complementarietat. La idea d'involucrar-se en allò que l'Estat no fa i d'omplir la bretxa en àrees que han estat descuidades pel sector públic té un profund ressò en el conjunt del sector fundacional europeu (Anheier *et al.*, 2007).

Un altre element que cal destacar és que la totalitat de països estudiats perceben la innovació com a peça clau del teixit fundacional. El conjunt de fundacions de diferents països triats per a aquest estudi s'identifiquen amb la capacitat de promoure la innovació en relació amb els valors socials, idees i maneres de fer que des de sempre s'ha atribuït a aquestes entitats. Tanmateix, el concepte d'innovació conté certa polisèmia i la seva interpretació canvia en funció del context

⁴ L'estudi comparatiu d'Anheier i Daly cobreix un total de divuit països: Àustria, Bèlgica, el Regne Unit, la República Txeca, Dinamarca, Estònia, França, Alemanya, Grècia, Hongria, Irlanda, Itàlia, els Països Baixos, Noruega, Polònia, Espanya, Suècia i Suïssa.

polític i cultural dels actors entrevistats. Per exemplificar-ho, transcrivim a continuació alguns dels literals de les entrevistes a representants de fundacions de l'estudi d'Anheier, relacionats amb els diferents significats que la funció de la innovació pot plasmar en el sector.

Taula III: polisèmia de la funció d'innovació per països⁵

Significats del terme “innovació”	
Incertesa:	“Estic convençut que els investigadors que treballen sense una solució específica preconcebuda són aquells que poden inaugurar una nova manera de pensar. Donant-los el nostre suport els fem un gran favor a la innovació”. <i>Dinamarca.</i>
Coneixement intensiu:	“Un dels rols de les fundacions és trobar un nínxol no cobert per l'Estat, desenvolupar aquest nínxol i, en un determinat moment, comunicar a les autoritats que ells poden també adoptar aquesta aproximació. Nosaltres ens n'ocupem perquè pensem que hi ha un nínxol important, llavors intentem adaptar-lo al sistema estatal”. <i>Bèlgica.</i>
Traspassar fronteres:	“Les fundacions haurien de dirigir la mirada cap enfora i no tan cap endins. La consciència de la nostra tasca és molt baixa entre el públic i el govern. No estem només maximitzant el nostre impacte. Podríem actuar d'una manera complementària a la dels organismes i <i>think tanks</i> i treballar amb d'altres fundacions”. <i>Regne Unit.</i>
Controvèrsia:	“Totes les fundacions senten que són innovadores, actives, conegudes i que tenen una funció important a la societat. Des de fora la imatge és ben diferent: el 95% de les Juntes Directives són homes, majors de 55 anys, part de les antigues xarxes de nois, i que no donen suport a cap projecte que pugui posar en perill la fundació. Es queixen que no reben cap projecte interessant ni ajudes, però no volen fer-ho públicament perquè tenen por de rebre moltes propostes. Com pot passar això si ningú coneix de la seva existència?”. <i>Països Baixos.</i>

Font: elaboració pròpia a partir de Anheier *et al.* (2007: 39-41)

4. Visions, models i valors

Contràriament al concepte de missió, les visions o models fundacionals fan referència als objectius més amplis, als propòsits de les entitats. Tot i que les visions també esmenten els diferents contextos socio-polítics en què aquests objectius es porten a terme. En conseqüència, les visions inclouen el que normalment s'entén per “models” culturals i polítics així com també totes aquelles iniciatives d'allò que es considera desitjable en termes de *Realpolitik* (Anheier *et al.*, 2007). El que és interessant del concepte de visió, doncs, és que reflecteix allò que les fundacions *poden fer* amb uns condicionants contextuais en lloc d'allò que *volen fer*. Això marca un punt d'interès especial per a la recerca, atès que el concepte de missió fundacional ha apel·lat tradicionalment al propòsit ideal, sovint *idealitzat*, de les fundacions.

La comprensió i anàlisi de les visions o models, per tant, és complementària a l'anàlisi de les funcions que ja hem fet en la mesura que és justament d'acord amb aquesta complementaritat entre funcions i visions que es poden conèixer les implicacions i demandes polítiques que contenen. En termes més pràctics, podríem dir que, per a l'elaboració d'un discurs capaç de

⁵ Totes les traduccions dels literals en anglès son pròpies.

representar els interessos de les fundacions davant dels diversos actors institucionals, es torna imprescindible entendre les visions que les mateixes fundacions tenen sobre la seva manera d'actuar i sobre el context polític-institucional amb què interactuen. Encara més si es té en compte que la diversitat jurídica i política dels diferents països tendeix a configurar diferents models fundacionals arreu d'Europa.

En el seu estudi, *The Politics of Foundations*, Anheier i Daly proposen sis models o visions que emmarquen l'activitat de les fundacions: el model socialdemòcrata, el model estatista, el corporatista, el perifèric i el model de negocis. Amb la finalitat de classificar cadascun dels 18 països estudiats per aquests autors es va entrevistar un conjunt de representants de diverses fundacions europees. Una de les temàtiques tractades amb ells voltava precisament entorn als models i visions que emmarquen l'activitat i l'abast de les fundacions. Concretament es va voler determinar si els representants de les fundacions i els seus grups d'interès (*stakeholders*):

- manifestaven una certa consciència dels escenaris que desprenen les diferents visions o models,
- entenien les distincions conceptuals entre els diversos models o visions,
- es buscava *ex professo* articular i “posar en pràctica” aquestes visions i
- s'intentaven adequar les funcions desenvolupades per les fundacions als models sociopolítics.

Una de les primeres dificultats trobades a les entrevistes va ser l'absència de certa consciència sobre els models institucionals més generals que engloben les tasques de les fundacions. Per exemple, a països com ara Grècia, Noruega o Suècia, la discussió entre els representats de les fundacions entrevistats va quedar fagocitada per l'eix socialdemòcrata-liberal. La resta de models (estatista, corporativista, perifèric i de negocis) no van ser considerats rellevants per cap dels participants en les discussions.

Malgrat el caràcter implícit de les visions o models fundacionals, els autors van desenvolupar la seva classificació així com explorar les autopercepcions dels rols de les fundacions i les seves implicacions polítiques. La taula IV plasma les definicions operatives de cadascun d'aquests models i la classificació aplicada als nou països triats per a aquest estudi.

Taula IV: visions i models fundacionals distribuïts per intensitat i països

VISIÓ O MODEL	DEFINICIÓ OPERATIVA DE LA VISIÓ O MODEL	INTENSITAT	PAÍS
Socialdemòcrata	Coexistència de les fundacions amb estats de benestar altament desenvolupats. L'activitat fundacional es coordina amb l'activitat estatal per complementació i suplementació. Es registren diversos graus d'adaptació i justificació als canvis esdevinguts als estats de benestar europeu. Les fundacions poden tenir un paper important en l'agenda dels governs, substituint i complementant les seves funcions.	Pronunciada:	Bèlgica, Itàlia, els Països Baixos, Portugal, Espanya
		Moderada:	Irlanda, el Regne Unit
		Suau/Inexistent:	...
Estatista	Relació de subsumpció i subordinació amb l'Estat. Lleis restrictives, procediments administratius altament burocratitzats i àmplia supervisió estableixen un control estatal exhaustiu sobre les fundacions.	Pronunciada:	...
		Moderada:	Espanya
		Suau/Inexistent:	Bèlgica, Irlanda, Itàlia, els Països Baixos, el Regne Unit

Corporatista	Les fundacions es troben en relació de subsidiarietat amb l'estat. Poden formar part del sistema de benestar i educatiu i de vegades combinen les dimensions de donants de subvencions (<i>grant-making</i>) amb dimensions operatives. Aquest model presenta diferents nivells de dependència/independència entre les fundacions i els estats.	Pronunciada:	Alemanya, Espanya, els Països Baixos
		Moderada:	Bèlgica, Itàlia, Portugal
		Suau/Inexistent:	Irlanda
Liberal	Les fundacions formen un entramat paral·lel al del govern i es perceben a si mateixes com a alternatives a la provisió de serveis oficial i com a garantia de la innovació i les preferències minoritàries. La visió liberal conté dues dimensions clau: la noció de complementarietat amb l'estat i l'exaltació de les funcions d'innovació i defensa del pluralisme en la societat.	Pronunciada:	Bèlgica, França, Alemanya, Irlanda, Itàlia, els Països Baixos, Portugal, Espanya
		Moderada:	El Regne Unit
		Suau/Inexistent:	...
Perifèric	En aquest model, el sector fundacional tendeix a ser percebut com a reduït i a les fundacions com a institucions poc significatives malgrat que útils sempre que no desafin el "statu quo". Aquest model té més en compte la posició i les dimensions que el teixit fundacional ocupa per comparació a l'Estat i el sector privat que la mida del sector en un país concret.	Pronunciada:	...
		Moderada:	Portugal
		Suau/inexistent:	Alemanya, Irlanda, Itàlia, els Països Baixos, Espanya, el Regne Unit
de Negocis	Les fundacions es transformen en instruments d'una ciutadania corporativa i apropen els interessos comercials a les comunitats i als consumidors oferint béns públics, en funció dels seus interessos.	Pronunciada:	...
		Moderada:	Bèlgica, Itàlia, Portugal
		Suau/Inexistent:	Irlanda, els Països Baixos, el Regne Unit

Font: elaboració pròpia a partir de Anheier *et al.* (2007: 46-55)

La reflexió sobre els models i les visions sobre el teixit fundacional a cada país comporta la comprensió de l'articulació dels diversos contextos legislatius i de polítiques públiques aplicades. També suposa una vertebració més ampla i complexa dels rols que les fundacions exerceixen. En aquest sentit, atesa la sofisticació d'aquests models, no ha de sobtar el fet que bona part dels entrevistats operessin amb models inconscients o, com a mínim, poc coordinats amb les funcions desenvolupades per les respectives fundacions. S'ha de ressenyar la gran importància que els mateixos entrevistats continuen assignant a les visions liberals i socialdemòcrates. El fet que la majoria de fundacions analitzades reconeixin tots dos models de forma pronunciada als seus respectius països en detriment d'altres models com ara el corporatista, el de negocis, o l'estadista ressona amb les grans transformacions en l'estructura i organització dels estats de benestar de les darreres dècades. En tot cas, són aquests mateixos canvis i transformacions al teixit fundacional europeu els que poden comportar en un futur que ja sembla haver arribat tant els principals reptes com les principals oportunitats per a les fundacions.

Bibliografia:

H. ANHEIER i S. DALY, *The Politics of Foundations. A comparative Analysis*, Routledge Research in Comparative Politics, Londres i Nova York, 2007.

AA, “The German Philanthropic Sector: A Conversation with Rupert Graf Strachwitz”: *Philanthropy News Digest* (Març 2015), s/p.

J. FERRER I RIBA, “Les finalitats fundacionals: la seva naturalesa, compliment i modificació” en Àrea de Dret Civil de la Universitat de Girona (Coord.): *Les persones jurídiques en el Dret Civil de Catalunya: associacions i fundacions*, Tirant lo Blanc, València, 1998.

C. GIJSENLICK, “Researching Foundations and the Third Sector in Europe” en AA, *Understanding European Research Foundations. Findings from the FOREMAP project*, Alliance Publishing Trust, Londres, 2009.

P.D. JOHNSON, “Global Philanthropy Report. Perspectives on the Global Foundations Sector”, The Hauser Institute for Civil Society, Harvard Kennedy School, 2018.

L. SALOMON, H. ANHEIER *et al.*, “La sociedad civil en una perspectiva comparativa” en *La Sociedad Civil Global. Las Dimensiones del sector no lucrativo*, Fundación BBVA, Madrid, 1999.

PUTNAM R.D., “Social Capital: Measurement and Consequences”: *Isuma: Canadian Journal of Policy Research*, Vol. 2 (Primavera 2001), p. 41-51.

PREWITT, K. “The importance of Foundations in an Open Society” en *The Future of Foundations in an Open Society*, Bertelsmann Foundations, Guetersloh, 1999.

J. J. RUBIO GUERRERO I S. SOSVILLA RIVERO, *El Sector Fundacional en España. Atributos Fundamentales (2008-2014). Tercer Informe*, Instituto de Análisis Estratégico de la Asociación Española de Fundaciones (INAEF), octubre de 2016.

B. WEISBROOD, *The Non-profit Economy*, Harvard University Press, Cambridge MA, 1988.

© Coordinadora Catalana de Fundacions

Aquest paper ha estat elaborat per l'Observatori de Fundacions (OdF) i és propietat intel·lectual de la Coordinadora Catalana de Fundacions.

No es permet la reproducció total o parcial d'aquest document, ni el seu tractament informàtic, ni la seva transmissió en qualsevol forma o per qualsevol mitjà, ja sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per registre o altres mètodes, sense permís del titular del Copyright.

Autora:

Silvina Vázquez

Edició: setembre de 2018

Amb la col·laboració de:

